

Tražiti Boga u svim stvarima

(Posebnost ignacijanske duhovnosti)

Mijo NIKIĆ

Sažetak

Autor postavlja tezu da je posebnost ignacijanske duhovnosti i molitve sadržana u izreci sv. Ignacija koja kaže: »Tražiti i naći Boga u svim stvarima.« Ovu tezu autor nastoji dokazati komentirajući citate svetog Ignacija iz njegovih spisa, a to su Ustanove, Pisma, Autobiografija i knjižica Duhovne vježbe. U drugom dijelu članka autor se zadržava na riječima »čistoća nakane« promatrajući je u svjetlu dubinske psihologije i dinamike duhovnih vježbi. Autor zaključuje da se uz milost Božju koja se dobiva u dobro obavljenim duhovnim vježbama, osoba može osloboditi od neurednih navezanosti, odnosno može postići potrebnu slobodu srca kako bi mogla naći i ljubiti Boga u svim stvarima i na taj način ostvariti kontemplaciju u svom djelovanju.

1. Uvod

»Tražiti Boga u svim stvarima« – posebnost je ignacijanske duhovnosti i molitve. To je bio glavni moto proslave 500. godišnjice rođenja sv. Ignacija Lojolskog, osnivača Družbe Isusove. Na mnogim plakatima koji su podsjećali na ignacijansku godinu nalazila se slika sv. Ignacija s tekstom: »U svemu ljubiti i služiti.« Na raznim proslavama spomenutog jubileja, često su se spominjale riječi sv. Ignacija: »*Buscar y hallar a Dios en todas las cosas*« – »Tražiti i naći Boga u svim stvarima.« U toj jezgrovitoj rečenici sv. Ignacija sadržana je osnovna i bitna značajka ignacijanske duhovnosti: kontemplacija u akciji.

Isusovački je život ukorijenjen u osobi Isusa Krista. Prema Ignacijevoj viziji, isusovac bi trebao biti čovjek koji može biti poslan bilo kamo, jer bi on trebao biti sposoban da traži i nađe Boga u svim stvarima. »Tražiti Boga u svim stvarima«, osnovna je značajka Ignacijevе duhovnosti. Ona se proteže kroz sav njegov život i njegove spise, kao što su *Autobiografija, Duhovne vježbe, Ustanove i Pisma*.

U obradbi spomenute teme donijet ćemo najprije glavne misli iz spomenutih tekstova sv. Ignacija, s kratkim komentarom, a onda ćemo se, u drugom dijelu, posebno zadržati na riječima »čistoća nakane« promatrajući je u svjetlu dubinske psihologije i dinamike *Duhovnih vježbi*. Pojam »čistoća nakane«,

kao što ćemo vidjeti u tekstovima sv. Ignacija, ima odlučujuću važnost u obraćenju srca koje bi trebalo postati slobodno, odnosno sposobno da u svim stvarima traži, nađe i ljubi Boga.

2. Ignacijevi tekstovi

2.1. Autobiografija

U autobiografiji sv. Ignacija koja se smatra temeljnim izvorom za upoznavanje njegova karaktera i osobnosti, u broju 99. možemo čitati ono što je on sam, predstavljajući se kao hodočasnik, ispriповjedio ocu Gonzalesu de Camara. Citirat ću samo jedan dio teksta koji govori o lakoći kojom je Ignacije nalazio Boga: »Dapače, stalno je rastao u pobožnosti, to jest u lakoći da nađe Boga. I svaki put i u svako vrijeme kad želi naći Boga, nalazi Ga (...)«.¹

Ignacije je, dakle, mogao u svakom času, kad god je zaželio, naći Boga u svim stvarima, odnosno okolnostima života. To je kontemplacija u akciji.

Iz spomenutih tekstova očito je da Ignacije ne stavlja naglasak samo na vježbu molitve, odnosno na kvantitetu molitve, nego na njezinu kvalitetu. Za njega dakle nije važno da član njegove Družbe provodi sate i sate u molitvi, nego da ima čisto i slobodno srce koje je otvoreno i poslušno volji Božjoj koju lako otkriva zbog svoje prisnosti s Bogom.

Prema utemeljitelju Družbe Isusove, jedan formirani isusovac tako je prožet duhom molitve da ne treba nikakve druge norme ni zapovijedi osim razborite ljubavi.

Onima pak koji još nisu formirani u Družbi, Ignacije preporučuje iskustvo duhovnih vježbi koje bi trebale osigurati duši prisnost s Bogom. U takvom stanju (nakon dobro obavljenih duhovnih vježbi) duša uživa u slobodi djece Božje i kao takva nema potrebe za normama koje bi propisivale njezinu molitvu. Život je za Ignacija bio molitva, i sve u životu mogao je okrenuti u molitvu. Njega je nosio kroz život duh molitve. Taj duh molitve, ta unutarnja duhovna sloboda, bila je prva stvar koju je Ignacije zahtijevao da ima svaki isusovac koji ulazi u apostolat ili bilo koju službu u Družbi.

Jedan od razloga zašto je bio toliko protiv nametanja bilo kakvih pravila i normi u molitvenom životu, jest i taj što je veoma poštivao jedinstvenost i originalnost svake duše koja ima svoj unutarnji duhovni ritam koji mora slijediti da najbrže i najsigurnije dođe do savršenstva koje joj je Bog odredio.²

1 Ignacio de LOYOLA, *Autobiografija*, 99. Citirano prema izdanju *Autobiografija Ignacija Loyolskog – Hodočasnikova ispovijest*, FTI, Zagreb 1991., str. 66.

2 Takav stav otkriva Ignacija kao velikog psihologa koji poznaje dobro tajnu ljudske duše. Naime, osnovno pravilo u psihoterapiji, posebno u psihoanalizi, odnosi se na poštivanje onog unutarnjeg »sata« svake osobe. Tko ne poštuje taj unutarnji ritam ozdravljenja psihe, upast će lako u mnoge zablude i produžiti, ako ne i zapriječiti, psihoterapeutske procese.

Duhovni vođa čini pogrešku kad vodi povjerenu mu dušu putem kojim on sam ide prema Bogu. U duhovnim vježbama, onaj koji ih daje ne smije egzercitantu nametati svoju volju, ni davati svoje sugestije, nego mora znati oslušivati ono što sam Bog govori duši koju vodi.

Iako je Ignacije bio velik mistik, za njega molitva nije bila cilj, nego sredstvo da dođe do Boga. Samo je jedan cilj: Bog, naš Gospodin, jedini Apolutni, Stvoritelj i Gospodar. Tako je cilj duhovnih vježbi i svake druge molitve u tome da se duša oslobodi neurednih navezanosti kako bi mogla služiti jedino Svemogućem Bogu i njega tražiti, nalaziti i ljubiti u svim stvarima i okolnostima života.

2.2. *Duhovne vježbe*

Bît ignacijanske molitve sastoji se u slobodi srca koje u čistoj nakani traži i ljubi Boga u svim stvarima. Taj je stav na poseban način uočljiv i prisutan u djelu po kojem je Ignacije najviše poznat, a to su *Duhovne vježbe*.

Duhovne vježbe su pedagogija produbljivanja nutarnje slobode. To je proces oslobađanja duše od nutarnje i vanjske navezanosti da bude spremna za kreativni rast u Isusu Kristu.

Progresivni rast u nutarnjoj slobodi u prvom tjednu duhovnih vježbi sastoji se u oslobađanju od očite, svjesne, spoznate grešne navezanosti duše na stvari i osobe. To je čišćenje srca od nereda i svakoga drugog robovanja kojega smo svjesni i za koji smo odgovorni. Ali i onda kad smo slobodni od očitog grijeha, odnosno nereda, osjećamo da još nismo sasvim slobodni. Svjesni smo da postoje dublje razine našeg srca gdje još nismo slobodni, gdje još ne pripadamo Bogu kako bismo mogli i trebali.

U drugom tjednu počinje ulaženje u dublje slojeve srca koje još nije posve slobodno. Ovdje se radi o čišćenju duše od onih suptilnih motivacija koje često pod plaštem prividnog dobra zavaravaju osobu i sprječavaju je da traži volju Božju. Ono što je posebno važno uočiti u dinamici drugog tjedna jest Ignacijeva želja da Isusa Krista doživim kao onoga koji govori meni osobno, izaziva mene, poziva mene, šalje mene. Riječ je o susretu Krista sa svijetom mojih vrijednosti i kriterija koji me nose kroz život.

Ignacije, kao čovjek Božji, a k tome i kao dobar psiholog, znao je dobro što je u čovjekovu srcu, zato je odredio da se osoba, prije nego obavi izbor, odnosno prije nego otkrije volju Božju, prije nego se sasvim opredijeli za Isusa Krista, susretne s tri dublje egzistencijalne razine svoje slobode. To se događa meditacijama o dvjema zastavama, o tri vrste ljudi te o tri stupnja poniznosti. U meditaciji o dvjema zastavama egzercitant treba postići spoznaju i osobno uvjerenje na intelektualnoj razini da je samo u Bogu njegova sigurnost, da se samo pod Kristovom zastavom (a to je »Božja ludost« križa) dolazi do konačne pobjede.³

3 Iako i u drugim meditacijama egzercitant treba postići uvjerenje da je konačna pobjeda samo pod zastavom Kristova križa, ipak ta meditacija o dvjema zastavama koju je Ignacije do u

U idućoj meditaciji o tri vrste ljudi, Ignacije prelazi s intelekta na tankoćutnu motivaciju volje gdje se događaju zamršene igre s Bogom.

Međutim za Ignacija ni to nije najdublja razina duše. Čovjek, prema Ignaciju, ne djeluje motiviran samo vlastitom voljom, nego prije svega ljubavlju koja zahtijeva čitavu osobu. Najveća i najjača snaga ljudske osobnosti nalazi se u ljubavi. Samo onda ako je ljubav glavna motivacija, osoba će moći ostvariti sebe do savršenstva. Međutim, i ta najdublja egzistencijalna razina ljudske osobnosti iz koje proizlazi motivacija ljubavi, može biti iskrivljena. Osoba može voljeti nešto što je u protivnosti s njezinim najvećim i konačnim dobrom. Potrebno je, prema tome, čišćenje vlastite afektivnosti ili, kako bi to čitamo u Bibliji, potrebno je obraćenje vlastitog srca.

Meditacija o tri stupnja poniznosti smještena je u ovaj kontekst.

Osoba je spremna za izbor kad prođe sve ove faze čišćenja duše.⁴ Izbor ili odluka u ignacijanskom, odnosno kršćanskom smislu riječi, znači postati svjestan i u slobodi prihvatiti Božji plan koji je meni namijenjen. Onaj koji je postigao nutarnju slobodu, tj. koji je pročistio svoju afektivnost, njegov bi odgovor Bogu trebao biti velikodušan i nesebičan.

Onaj tko velikodušno uđe u duhovne vježbe i dadne se voditi od Duha Božjega, trebao bi na kraju izaći pročišćen od afektivne neuredne navezanosti, trebao bi postići slobodu srca kojom bi mogao prikazati Bogu »sve svoje i samog sebe s time, kao kad tko daruje nešto baš od srca«. Drugim riječima, trebao bi iskreno i velikodušno, prije svega svojim životom, izreći Bogu svoju molitvu riječima svetog Ignacija:

»Uzmi, Gospodine, i primi svu moju slobodu, moju pamet, moj razum, i svu moju volju, sve što imam i što posjedujem: ti si mi to dao, tebi, Gospodine, sve vraćam; sve je tvoje, raspoloživa sa svime po svojoj volji. Daj mi samo svoju ljubav i milost, i to mi je dosta.«

Tu Ignacijevu molitvu »Summe et suscipe« susrećemo na kraju duhovnih vježbi u meditaciji koja govori o tome kako da se postigne ljubav. Onaj koji je dobro obavio duhovne vježbe, trebao bi biti sposoban prepoznavati Boga, odnosno njegovu ljubav, njegovo djelovanje u svim stvarima i događajima svakodnevnog života. Na takvu velikodušnu ljubav prisutnu u svemu što nas okružuje treba isto tako velikodušno odgovoriti prepoznajući i ljubeći Boga u svim stvarima. Kao što smo već više puta istaknuli, upravo u takvom je stavu tajna ignacijanske molitve i čitave duhovnosti. To je rast u nutarnjoj slobodi,

tančine razradio, ostaje kao najbolji primjer meditacije koja zahvaća prije svega ljudsku pamet, odnosno njegovu intelektualnu sposobnost i potiče je da se potpuno preda Kristovu vodstvu.

4 Ovo čišćenje duše potrebno za dobar izbor o kojem govori sv. Ignacije u duhovnim vježbama, ne možemo uzeti kao vremenski jednom posve dovršeno, nego kao jedan proces koji traje čitav život. Što je duša više zahvaćena tim procesom čišćenja, to će biti sposobnija za izbore koje život stavlja pred nju, sve do smrti.

to je kontemplacija u akciji, to je traženje i nalaženje Boga u svim stvarima i okolnostima svakodnevnoga života.

2.3. *Ustanove*

Pod brojem 288. možemo pročitati ove riječi sv. Ignacija: »Svi neka nastoje imati pravu nakanu, ne samo što se tiče njihova staleža već i u svakoj pojedinoj stvari (...) A često ih valja opomenuti da u svemu traže Boga, ostavivši, koliko je moguće, ljubav svih stvorova, da svu ljubav prenesu na njihova Stvoritelja pa ljube njega u svim stvorovima i sve u njemu, prema presvetoj i božanskoj Volji njegovoj.«

Iako su te riječi upućene novacima, one se odnose na sve isusovce kojima mora biti ideal da u svemu traže i ljube Boga. Da to uistinu mogu i ostvariti, prijeko je potrebno imati pravu nakanu, koja se sastoji u čistoj i nesebičnoj ljubavi prema Bogu.

U broju 340. Ignacije govori o tome kako isusovci dok su na studiju neće dati mnogo vremena mrtvenju, dugim molitvama i razmatranjima. On tvrdi da nastojanje oko znanja, ako se ono stiče u iskrenoj nakani da služimo Bogu, a traži donekle čitava čovjeka, neće Bogu i Gospodinu našem biti manje milo, što više, bit će mu, zapravo, milije, nego da se u vrijeme nauka bavimo nečim drugim (usp. *Ustanove*, 340). Posvetiti svega sebe studiju iz ljubavi prema Bogu, tj. u iskrenoj nakani da svojim studijem što bolje upoznamo i proslavimo Boga, prema riječima sv. Ignacija, bit će Bogu milije od dugih molitava i meditacija. Dakle, dati se svom dušom na studij iz čiste nakane da se Bog proslavi, zapravo je molitva.

U broju 360. Ignacije preporučuje skolasticima »neka u prvom redu nastoje očuvati čistoću duše i učiti s pravom nakanom te ne tražiti u znanju ništa drugo osim slave Božje i dobra dušâ«.

Odmah u idućem broju (361) Ignacije opravdava svoju preporuku skolasticima dajući im do znanja da u kolegijima neće učiniti Bogu ništa draže nego ako se svim marom daju na učenje vođeni pritom čistom nakanom, tj. iz ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

Na drugom mjestu u *Ustanovama*, kad govori o načinu života kakav se očekuje da netko bude primljen za *profesa* ili za svršenog pomoćnika, Ignacije ni ovdje ne daje nikakvo drugo pravilo osim onoga koje govori da u onome što se tiče molitve, razmatranja, učenja, odricanja, posta, svatko postupi onako kako »svakom pojedinom bude nalagala razborita ljubav« (*Ustanove*, 582).

Ostavljajući tako veliku slobodu u ovim stvarima, Ignacije želi istaknuti da je karizma Družbe apostolsko djelovanje. Prema tome svaka osobna pobožnost i askeza moraju biti podvrgnute tom cilju, odnosno moraju biti u službi apostolata »za duhovnu pomoć bližnjemu prema našim Uredbama« (*Ustanove*, 582).

Jedino pravilo koje Ignacije daje jest razborita ljubav. Ona se sastoji u nutarnjem poletu, snazi duha koji se mora utjeloviti u konkretni prostor i vrijeme. Snaga ljubavi, da bude djelotvorna, mora se utjeloviti u konkretnim okolnostima života. Prema p. Alphonsu Herbertu,⁵ bivšem direktoru *Centra ignacijanske duhovnosti* (CIS) u Rimu, tek takva, utjelovljena ljubav postaje razborita u onom smislu u kojem joj to značenje daje sv. Ignacije.

2.4. Pisma

P. Antonio Brandão, portugalski isusovac koji je bio u pratnji svog provincijala u Rimu, uručio je 1. lipnja 1551. godine Ignacijevu tajniku Polancu za Ignacija 15 pitanja, a odnosila su se na načina života isusovačkih studenata. Šesto pitanje se odnosilo na molitveni život isusovaca koji su u formaciji. Ignacije je po Polancu dao ovaj odgovor:

Skolastici ne mogu imati produžene molitve osim onih koje su propisane za njihov duhovni život: svagdašnja misa, sat molitve i ispitivanja savjesti, ispovijed i pričest svakih osam dana. Za nas je posebno važno ono što Ignacije kaže u nastavku: »Ali mogu se vježbati da traže prisutnost našeg Gospodina u svim stvarima, npr. razgovarajući s kime, odlazeći, dolazeći, gledajući, slušajući, razmišljajući i u svemu drugom što činimo, jer uistinu njegovo božansko veličanstvo se nalazi u svim stvarima, u njihovom postojanju, moći i biti. Ovaj način razmišljanja (meditacije) koji se sastoji u traženju Boga, našeg Gospodina u svim stvarima lakše je nego se uzdizati do božanskih stvari koje su apstraktnije i za koje treba uložiti puno napora da ih se učini prisutnim. Ovo izvrsno sredstvo učinit će nas otvorenim za velike posjete Gospodinove također i u kratkoj molitvi.«⁶

Važno je uočiti kontekst u kojem se nalazi taj odgovor sv. Ignacija. Riječ je o molitvi isusovca koji je u formaciji. Ignacijev odgovor je jasan: Tražiti Boga u svim stvarima jest molitva u kojoj se najlakše može susresti Boga.

P. Urbano Fernandez, odgovornik skolastika u Coimbri, tražio je 1. lipnja 1551. godine od Ignacija smjernice za odgoj skolastika. U odgovoru što ga je dao po svom tajniku Polancu, nalazimo ove Ignacijeve riječi koje je zapisao Polanco: »Što se tiče molitve i meditacije, kad nema posebne potrebe, tj. kad nema duha oholosti i drugih opasnih napasti, Ignacije odobrava i preporučuje napor da se traži Boga u svim stvarima, u svemu što netko čini, radije nego da se dadne na duge molitve.«⁷ P. Polanco odgovara p. Fernandezu naglašujući mu želju sv. Ignacija da u svojim članovima vidi duh Družbe

5 Herbert, Alphonso, S.J., »The Contemplative Dimension of Apostolic Religious Life« – The Ignatian Ideal: Finding God In All Things. Audio kasete Centra ignacijanske duhovnosti u Rimu (CIS).

6 MI, Epp., III, 506–513. Citirano prema: *Gli scritti di Ignazio di Loyola*, a cura di Mario Gioia, Torino, 1988., str. 825.

7 MI, Epp., III, 499–503. Citirano prema: I. DI LOYOLA, *Il messaggio del suo epistolario*, 1, Roma, 1975., str. 311.

koji se sastoji u traženju i nalaženju Boga u svim stvarima. Isusovac koji istinski ljubi Boga, nalazi ga bilo u molitvi, bilo u djelima ljubavi, bilo u svom apostolatu ili svom studiju.

Sv. je Ignacije 31. siječnja 1552. godine uputio pismo ocu Emanuelu Godinho, ekonomu kolegija u Coimbri, koji se žalio Ignaciju da mu administrativni poslovi smetaju u njegovoj sabranosti i molitvi. Ignacije ga podsjeća da aktivnost poduzeta u službi Gospodnjoj i dodijeljena po poslušnosti može imati istu, pa i veću vrijednost od molitve, jer ono što vrijedi jest, iznad svega, ljubav. U spomenutom pismu nailazimo na ove Ignacijeve riječi: »Rastresenosti prihvaćene da bi se služilo Bogu prema Njegovoj volji, prihvaćenoj u poslušnosti, ne samo da mogu imati istu vrijednost kao i sjedinjenje i sabranost žarke kontemplacije, nego mogu biti također još prihvatljivije ukoliko proizlaze iz jače i žarče ljubavi.«⁸ Još za vrijeme sv. Ignacija bila je prisutna težnja pojedinih isusovaca da se produži molitva koja bi obvezivala sve isusovce po Konstitucijama.

Ignacije je bio protiv toga. Nije želio dati drugo pravilo ili normu od one koja naglašuje potrebu ravnjanja po razboritoj ljubavi (»discreta caritas«). Više puta je intervenirao kada je doznao da u pojedinim provincijama žele povećati kvantitetu molitve i odrediti, da ne kažem nametnuti je svima. U svom intervenciju on je podsjećao takve »zelote« na karizmu Družbe, na ono što je naš način, odnosno naš put života. Ono što je Ignacije posebno želio istaknuti u svojim pismima i ostalim spisima jest velika sloboda duše, ona unutarinja, duhovna sloboda. U toj unutarnjoj slobodi duše krije se, prema Ignaciju, tajna prave molitve.

Zanimljivo je spomenuti činjenicu da je Ignacije molio dugo. Dok je obavljao službu generala Družbe Isusove dnevno je osobno molio dva sata, dakle mnogo više nego što je drugima preporučivao. Pa ipak, prema riječima samog Ignacija, za njega nije bilo važno moli li se jedan ili dva sata, nego je važan duh molitve, jedinstvo s Bogom, sloboda srca koje se moli. U toj unutarnjoj slobodi duše, Ignacije je tražio i našao utjehu i snagu za život po Božjoj volji.

3. Čistoća nakane u svjetlu dubinske psihologije

Prema sv. Ignaciju čistoća ili ispravnost nakane ima prvotnu važnost za osobu koja uistinu želi upoznati volju Božju. Čistoću nakane najviše ugrožavaju neuredne sklonosti, zato je glavni cilj duhovnih vježbi upravo u tome da se osoba suoči i, uz milost Božju, pobijedi svoje neuredne sklonosti i da svoj život uredi po Božjoj volji.

Već u prvoj napomeni, odmah na početku duhovnih vježbi, Ignacije kaže da se duhovnim vježbama naziva »svaki način da se duša pripravi i skloni da

⁸ MI, Epp., IV, 126–128. Citirano prema: *Gli scritti di Ignazio di Loyola*, a cura di Mario Gioia, Torino, 1988., str. 826.

odstranimo sve neuredne sklonosti te da, pošto smo ih odstranili, tražimo i nađemo Božju volju, uredivši svoj život za spasenje duše».

Ono što Ignacije naziva »neuredna sklonost« (»affectio disordinata«) zapravo je požuda ili pohlepa koja, prema dogmi o istočnom grijehu, sama nije grijeh, nego iz grijeha (istočnog) izlazi i osobu vodi prema grijehu ili je tamo naginje: »ex peccato est et ad peccatum inclinat« (DS, 1515).

Ova požuda kao posljedica istočnoga grijeha ostaje u osobi i nakon njezina krštenja. Čovjek nije moralno odgovoran za postojanje te požude u sebi, ali je odgovoran za ono što čini sa svojom sklonošću na grijeh. Prema Tridentinskom koncilu ta nam je požuda ostala da se protiv nje borimo: »ad agonem relicta sit« (DS, 1515).

Sv. Ignacije u 16. napomeni duhovnih vježbi kaže za dušu koja neuredno teži i naginje za nečim (vlast, čast, osobni probitak) »veoma je korisno ako se svim silama nastoji prikloniti je na protivnu stranu od onoga čemu je neuredno sklonak«. Spomenute neuredne sklonosti duše ili požude duboko su ukorijenjene u ljudsku dušu, u karakter osobe tako da je borba protiv njih uistinu teška i dugotrajna.

3.1. *Utjecaj podsvijesti u psihodinamici osobe*

Jezgra ignacijanske molitve jest čisto ili slobodno srce koje otkriva i ljubi Boga u svim stvarima. Duhovne su vježbe dinamički proces u kojem se osoba, uz milost Božju i svoje veliko zalaganje, oslobađa neurednih sklonosti i tako postaje sposobna da ima čistu ili ispravnu nakanu, odnosno slobodno srce. U tom procesu čišćenja duše, osobito je važno ono što se događa u drugom tjednu, naime suočavanje osobe sa svojim neurednim sklonostima, sa suptilnim i skrivenim motivacijama koje pod plaštem dobra (»anđeo svjetla«) zavode dušu.

Često se čuje da obaviti duhovne vježbe znači obaviti dobru ispovijed. Mislim da se dobra ispovijed može obaviti i bez duhovnih vježbi. Ono po čemu se duhovne vježbe razlikuju od svih ostalih pobožnosti i molitava jest upravo radikalni zahtjev da se osoba jednom suoči sa samom sobom, odnosno sa svojim požudama (neurednim sklonostima) koje su često maskirane i kao takve pod plaštem dobra zavaravaju dušu uvjeravajući je da čini dobro, a u biti se radi o sebičnim, skrivenim, podsvjesnim motivacijama. Pod izlikom da radimo za Kraljevstvo Božje, mi često gradimo zapravo svoje kraljevstvo.

Tu svoju sklonost da zavaravamo sami sebe vrlo je teško otkriti i još teže pobijediti. Osnovni razlog za to je u činjenici da su neuredne sklonosti ukorijenjene u afektivnim sferama duše, često izmiču svjesnoj kontroli jer svoje korijene imaju u podsvjesnom ili nesvjesnom svijetu duše.⁹

9 Možda će koga zasmetati to nazivlje, jer će ga riječ podsvijest asociirati na Freuda, psihoanalizu, superego i sl. Nećemo ovdje praviti apologiju podsvijesti, nego samo napomenuti da je stav Crkve, i to na najvišoj njenoj razini, vrlo sklon i otvoren pomoći koju njezini članovi mogu dobiti od prinosa dubinske psihologije koja se prije svega bavi svijetom

Podsvjesne sile su u svojoj biti zapravo afektivne reakcije koje, međutim, ostaju skrivene samoj osobi kojoj inače pripadaju. Nastaju od nesvjesnih želja, strahova i potreba. Osoba, a da ni sama toga nije svjesna, drži ih daleko od svijesti, jer su nespojive sa svjesnom slikom koju ona ima o sebi, odnosno sa svojim idealnim ja. Obrambeni mehanizmi, primjerice, potiskivanje, projekcija, izolacija... koje osoba također nesvjesno upotrebljava, sprječavaju da sakrivene nesvjesne reakcije dođu u svijest.

3.2. *Afektivna i racionalna procjena stvarnosti*

Prema fenomenološkoj analizi emocija¹⁰ prvi čovjekov kontakt s vanjskim i nutarnjim svijetom uvijek je afektivan. Drugim riječima, naša percepcija stvarnosti vanjskoga objektivnog ili nutarnjega subjektivnog svijeta uvjetovana je našom afektivnošću koja je prožela dušu u čitavoj našoj prošlosti. Filozofsko načelo: »Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur« potvrđuje ono što je i dubinska psihologija otkrila, naime kako sve ono što osoba percipira i spoznaje prolazi kroz čitav psihički aparat, i to najprije kroz afektivni svijet podsvijesti da bi napokon došlo u našu svijest. To znači da tajnoviti svijet naše afektivnosti satkan od skrivenih želja, potreba, radosti, strahova i rana iz čitave naše prošlosti, uvjetuje našu percepciju vanjskoga svijeta.

U našem prvom susretu sa svijetom najprije dolazi do afektivne procjene i prosuđivanja stvarnosti. Afektivna se procjena ravna po kriteriju sviđa li mi se dotična stvar ili ne sviđa. Takva afektivna procjena predisponira osobu da reagira na određeni način, tj. da se približi objektu koji joj se sviđa ili da se udalji od objekta koji je procijenjen kao antipatičan, drugim riječima da izazove pozitivne ili negativne emocije. To je prvotna procjena koju osoba nesvjesno čini i kao takva ne može pokrenuti, odnosno prisiliti zrelog čovjeka, odnosno zrele ženu na djelovanje. Naime kod zrelih odraslih osoba, nakon prvotne afektivne procjene stvarnosti, u igru ulazi odmah i racionalna procjena, intelektualno prosuđivanje koje se ravna po kriteriju da li mi nešto koristi ili ne, odnosno odgovara li to istini ili ne.

Djeca i afektivno nezrele osobe makar su odrasle, ne čine ovaj drugi korak, naime racionalno prosuđivanje, nego ostaju na afektivnoj procjeni i stupaju u akciju nakon što prosude sviđa li im se dotična stvar ili ne sviđa. U toj afektivnoj procjeni vrlo veliku ulogu ima afektivna memorija¹¹ koja osobu automatski

podsvjesnih motivacija i obrambenih mehanizama... Sv. Otac, Ivan Pavao II. dvaput (5. veljače 1987. i 25. siječnja 1988.) u svom govoru sucima Svetog rimskog sudišta izričito je spomenuo utjecaj podsvjesnih motivacija i pomoć psihologije u objektivnom prosuđivanju problematike proglašenja ništetnim nevaljano sklopljenih brakova (usp. *L'Osservatore Romano*, 25.–26. siječnja 1988.).

10 Magda, ARNOLD, *Emotion and Personality*, New York 1960.

11 Afektivna memorija je, prema M. Arnold »živa uspomena povijesti osjećajnog (emocionalnog) života svake osobe. Budući da nam je uvijek na raspolaganju, ona ima važnu ulogu u procjeni i interpretaciji svega oko nas, može se zvati matrica svakog iskustva i

podsjeca na prošle ugodne ili neugodne osjećaje kad god otkrije neku simboličnu vezu s onim što netko susretne ili na bilo koji način doživi. Tako potisnute nesvjesne želje i potrebe imaju moć da oboje stvarnost svojim bojama i motiviraju osobu da vidi ono što se njima (dotičnim potrebama i željama) sviđa i da se odluči za ono što njima treba. Klasični primjer za to je pojava fatamorgane u pustinji. Osoba koja ima silnu potrebu za vodom »vidi« oazu s izvorom tamo gdje nje ustvari nema. U slučaju fatamorgane, osoba je svjesna svoje potrebe koja joj iskrivljuje objektivno opažanje.

3.3. Dva primjera podsvjesne motivacije

Međutim, moguće je da u motivaciji osobe za neko njezino djelovanje prevladaju podsvjesne želje i potrebe. Osoba je u tom slučaju svjesna što čini, ali nije svjesna zašto to čini. Npr. osoba koja zahtjeva da joj se drugi dive, koja neprestano priča o sebi, koja sebi umišlja da je neka veličina, često čini to da bi prikrla bolni osjećaj manje vrijednosti od kojeg trpi i kojeg nesvjesno drži pod kontrolom spomenutim radnjama koje druge često živeiraju. Oholost je često izražaj nemoći koju osoba osjeća u podsvijesti.¹²

Osim spomenutog osjećaja podređenosti, ostale potrebe koje su nestalne odnosno nespojive s vrijednostima Evandjelja, su agresivnost, afektivna ovisnost, pretjerano izbjegavanje odgovornosti...

Evo još jednog primjera osobe koja se boji preuzeti na se bilo kakvu odgovornost jer se silno boji neuspjeha. Budući da je takav osjećaj teško podnositi u svijesti jer je bolan, osoba ga svojim obrambenim mehanizmima drži pod kontrolom u podsvijesti. Takva će osoba naizgled izgraditi stav velike poslušnosti. Vrlo je lako da dotičnog ili dotičnu poglavari proglase idealom poslušnosti, a zapravo, kad se zaviri malo dublje u psihodinamiku takve osobe, otkriva se istina od koje ta osoba bježi, jer je bolna, jer je ne može podnositi. U tom slučaju osoba je u dobroj vjeri razvila stav servilne ili ropske poslušnosti ni sama ne znajući da se tako brani od bolnog osjećaja nemoći, da stane na svoje noge i da odgovorno donosi odluke. Riječ je dakle o prividnom dobru, a ne stvarnoj vrijednosti poslušnosti. Drugim riječima u tom primjeru ostvaruje se istina sadržana u onoj narodnoj poslovice »nije zlato sve što sjak«.¹³

djelovanja (*matrix of all experience and action*)« (Magda ARNOLD, *Feelings ad Emotions*, New York – London 1970., str. 187.).

- 12 »Svako naše upadljivo svjesno ponašanje, kao što je, primjerice, pretjerana potreba za važenjem i isticanjem, ili pretjerana potreba da budemo dobri i pažljivi, proizlazi iz nekog suprotnog stava u nesvjesnom, dakle u konkretnom primjeru, iz osjećaja bespomoćnosti i inferiornosti, ili neke skrivene i potisnute agresije, čak mržnje prema nekoj bliskoj osobi« (Vladeta JEROTIĆ, *Čovek i njegov identitet*. Psihološki problemi savremenog čoveka, Dečje novine, Medicinska knjiga, Gornji Milanovac, 1989., str. 167–168.).
- 13 Čini se da se u sjemeništima i novicijatima pokatkad daje prednost osobama koje se nikada ne bune, koje uvijek slušaju bez ikakvog prigovora, koje se jednostavno ne znaju ili ne smiju pobuniti, koje nikada ništa ne smiju kritizirati. Treba biti jako oprezan prema takvim

U oba spomenuta primjera očito je da dotične osobe neće imati čistu ili ispravnu nakanu jer su njihovi stavovi motivirani podsvjesnim potrebama i strahovima koji su po svojoj naravi nespojivi s idealima Evandjelja. Prema tome takve osobe¹⁴ nisu slobodne u svome srcu i zato će biti daleko od ignacijanskog ideala molitve, naime bit će daleko od toga da vide i ljube Boga u svim stvarima.

3.4. *Je li moguće osloboditi se neurednih sklonosti?*

Da oslobodi dušu od neurednih sklonosti i osposobi je da ima čistu nakanu u svom djelovanju, Ignacije predlaže duhovne vježbe kao najbolje sredstvo da se postigne taj cilj. Držim da je legitimno postaviti Ignaciju ozbiljan prigovor odnosno pitanje je li uopće moguće osloboditi se svih neurednih sklonosti. Pitamo se dakle, u kojem smislu treba shvatiti ovu Ignacijevu misao, odnosno njegovo uvjerenje da je moguće pobijediti neuredne sklonosti.

Koliko puta smo čuli da se za nekoga kaže: »To ti je takav čovjek i tu ti, brate, pomoći nema!« Možda i sami godinama ispovijedamo iste grijehe iako svaki puta u djelu skrušenja kažemo: »Čvrsto odlučujem da ću se popraviti i da neću više griješiti.« Zar nije imao pravo onaj dječak koji je rekao: »Čvrsto odlučujem da ću se popraviti i da ću manje griješiti.« Je li Ignacije ozbiljno mislio da se zaista mogu iskorijeniti odnosno nadvladati sve neuredne sklonosti duše?

Jest, on je to sasvim ozbiljno mislio i tako druge poučavao. Već u prvoj napomeni za duhovne vježbe kaže da su to vježbe kojima se duša treba skloniti »da odstranimo sve neuredne sklonosti, te da, pošto smo ih odstranili, tražimo i nađemo volju Božju«. Prema tome, Ignacije je čvrsto vjerovao da se čovjek može promijeniti. Naravno, uz milost Božju koju Bog daje svima, jer je njegova želja da se svi spase i dođu do spoznaje istine. A da netko bude spašen, potrebno je da se promijeni, odnosno da se ponovno rodi, kao što reče Isus Nikodemu (usp. Iv 3,3).

osobama, jer je moguće da se tu često nije riječ o pravoj vrijednosti poslušnosti (u tim godinama se karakter tek formira), nego osoba u dobroj vjeri odabire za nju lakši put, odnosno ide linijom manjeg otpora. Zato je vrlo važno da odgojitelji ne upadnu u zamku, nego da pomognu takvim osobama da steknu i razviju pravi i kritički odnos prema stvarnosti. U svezi s tim može nam koristiti misao književnika Mile Budaka koji je u svojem romanu *Ognjište* lijepo rekao da nikad neće biti čovjeka od osobe koja u svojim dvadesetim godinama nije bila revolucionar.

14 Prema statističkim podacima koji su izašli iz dugogodišnjeg istraživanja Rulle i suradnika, 60–80% osoba u svom su djelovanju ograničene, odnosno više podložne podsvjesnim utjecajima svojih potreba, želja i strahova koji su protivni njihovim idealima. Ne radi se o patološkim slučajevima, nego o normalnim osobama koje su podložne podsvjesnim motivacijama. Sv. Ignacije bi rekao da su to osobe koje čine prividno, a ne stvarno dobro (usp. RULLA, IMODA, RIDICK, *Antropologia della vocazione cristiana, 2: conferme esistenziali*, Piemme, Casale Monferrato 1986.).

Iako Ignacije izričito govori da se neuredne sklonosti mogu odstraniti, smatram da ćemo najbolje shvatiti njegovu misao ako je uzmemo »cum grano salis«. Na to nas potiče sam Ignacije kad pri kraju svoga života priznaje da je i nakon svoga obraćenja mnogo puta uvrijedio Boga, nikada, međutim, teškim grijehom. Prema tome odstranjenje neurednih sklonosti duše treba shvatiti dinamički, a ne statički! Tako da se ponovno i ponovno obnavlja »čin« obraćenja od »zemaljskih težnji« na zamjećivanje, prihvaćanje i izvođenje, odnosno življenje Božje »Riječi«! Posljedice istočnoga grijeha ostaju. Čovjek će neprestano biti u napasti da odabire lakši i ugodniji put kroz život, međutim, on neće biti primoran da i slijedi taj put. U onoj mjeri u kojoj njegovo srce bude slobodnije za Boga, u toj će mjeri nadvladavati napast povoda za svojim neurednim sklonostima, koje, kao posljedica istočnog grijeha, i dalje ostaju.

Ako su, prema Ignaciju, duhovne vježbe sposobne uz milost Božju, promijeniti čovjeka, osloboditi njegovo srce i učiniti ga sposobnim da u svemu vidi i ljubi Boga, zašto se to onda s nama ne događa? Obavljamo li duhovne vježbe onako kao što ih je sv. Ignacije zamislio i preporučio? Osobno držim da vrlo malo ljudi ulazi velikodušno u duhovne vježbe i ostaje do kraja vjerno svim onim sitnim i, na prvi pogled, ne tako važnim detaljima na kojima je sv. Ignacije puno inzistirao. Naime, osoba koja dragovoljno i svjesno prihvati strogu šutnju mjesec dana, koja se istinski otvori Bogu i dopusti mu da je on mijenja, prije ili poslije će se nešto u njezinoj duši morati događati.¹⁵ Kad se osoba nađe u takvoj samoći, odnosno kad prestane ono spontano zadovoljavanje naših svjesnih i podsvjesnih potreba koje se protive evanđeoskim idealima, onda se osoba nužno nađe u određenoj krizi, osjeti svoju nemoć i poželi što prije pobjeći iz takve bolne situacije. Na žalost, čini se da mnogi u tom kritičnom i, možda najvažnijem času duhovnih vježbi, nemaju hrabrosti suočiti se sa samima sobom. Istina, treba priznati da nije lako ustrajati u toj samoći, jer tada progovara nutarnji svijet prisila u nama, tada podsvjesne potrebe postaju tako grlate i zahtjevne da se njihov prosvjed osjeti i odrizi i u nekim psihosomatskim reakcijama (primjerice, osoba ne može spavati, ima povišeni krvni tlak, glavobolju i pojačane bolove od kojih inače redovito pati). Te smetnje mogu nastati kao posljedica nezadovoljavanja neuredne afektivne navezanosti na stvari ili osobe koja tako prosvjeduje što joj je nametnut neželjeni post. Čini se da se tada mnogi egzercitanti, a ponekad i duhovni vođe uplaše i tada »razvodne« odnosno ublaže proces koji je tek počeo i koji je trebao dovesti osobu do susreta sa svojim podsvjesnim, skrivenim, zamaskiranim željama, potrebama, strahovima i sklonostima. Prekida se dakle proces upravo onda kad je osoba trebala neko vrijeme izdržati u društvu prisila svog nutarnjeg svijeta,

15 Ignacije govori o konzolacijama (duhovnim utjehama) i dezolacijama (duševnim mukama) koje su rezultat procesa koji se događa u duši. Najgore je stanje duše kad ona ne osjeća u sebi nikakvih pokreta, niti utjehe niti žalosti. Tada se, prema Ignaciju, egzercitant mora ozbiljno zapitati obavlja li zaista svoje vježbe kako treba. Ignacije jednostavno ne vjeruje da Bog neće djelovati u duši koja mu se istinski otvori i koja ga traži.

kad je bilo povlašteno vrijeme da ih sebi posvijesti, da osjeti svoju nemoć i da u toj mucu i vlastitoj nemoći iz dna duše zavapi svome Bogu kao onome jedinom koji je može sada spasiti. Sve se to, na žalost, ne događa ako se osoba uplaši svog nutarnjega svijeta i od njega pobjegne u sigurnost vlastitih iluzija koje prikazuju našu stvarnost u ljepšim, ali lažnim bojama. Nije lako podnijeti istinu o sebi, jer ta istina, prije nego nas oslobodi, najprije nas učini jadnima, zato od nje i bježimo.¹⁶

Na pitanje koje smo malo prije postavili sv. Ignaciju, je li zaista moguće nadvladavati, odnosno iskorijeniti (u dinamičkom, a ne statičkom smislu) svoje neuredne sklonosti i postići slobodu srca koje će u svemu vidjeti i ljubiti Boga, sâm Ignacije nam odgovara, da je to sve moguće onomu koji to uistinu želi i koji je spreman za to platiti cijenu koja se zahtjeva. Naime, glavna i najveća poruka i istina duhovnih vježbi nalazi se u riječima sv. Ignacija zapisanim pod brojem 189. knjižice *Duhovnih vježbi*: »Svatko neka, naime, ima na pameti da će u svim duhovnim stvarima toliko napredovati koliko se bude odrekao ljubavi prema samome sebi, svoje vlastite volje i koristi.« Drugim riječima, duhovni napredak je razmjernan spremnosti umiranja samom sebi, jer je to kraljevski put na kojem se raste u nutarnjoj slobodi srca.

4. Zaključak

Kontemplacija da se postigne ljubav (»Contemplatio ad amorem«) nije samo jedna od meditacija, u ovom slučaju posljednja u knjižici duhovnih vježbi, nego je ona nov način molitve. Ona nas osposobljuje da tražimo i nalazimo Boga u svemu što nas okružuje. U svemu mogu ljubiti Boga i sve mogu ljubiti u Bogu. To je pedagogija duhovnih vježbi. Osoba može biti kontemplativna u akciji, može naći Boga u svim stvarima. To je rezultat rasta u nutarnjoj slobodi srca. Jer što je netko slobodniji u svom srcu, to će biti sposobniji naći, vidjeti i ljubiti Boga u svim stvarima. »Blago čistima srcem, oni će Boga gledati« (Mt 5,8), kaže Isus.

Sada bi nam trebalo biti puno jasnije zašto Ignacije tako često spominje čistu ili ispravnu nakanu i što ona zapravo znači. Čista ili ispravna nakana u ignacijanskoj duhovnosti znači slobodno srce. Čista nakana nema ništa zajedničkog s formalizmom. To je stav slobodnog srca koje je otvoreno Bogu, koje je uvijek spremno i slobodno za Boga. Imajući to na pameti postaje nam jasnije i shvatljivije zašto Ignacije više naglašuje potrebu umiranja

16 General Družbe Isusove Peter–Hans Kolvenbach, na početku duhovnih vježbi koje je davao Svetom Ocu, Ivanu Pavlu II. (u korizmi 1987.) istaknuo je da se povijest spasenja židovskog naroda ponavlja u svakom pojedinom vjerniku koji mora prijeći svoje Crveno more da bi došao na put prema Obećanoj zemlji. Povijest spasenja mora se u nama oživotvoriti dinamikom prelaska od starog čovjeka u novi, od čovjeka nesavršenoga u čovjeka savršenog u Kristu (Kol 1, 28) (usp. Peter–Hans Kolvenbach, S.J., *In cammino verso la Pasqua – Esercizi spirituali*, edizioni »La Civiltà cattolica«, Roma 1988., str. 9.).

samom sebi, negoli samu vježbu molitve. Pater Ribadeneira spominje kako su jednom predstavili Ignaciju jednog pobožnog redovnika za kojeg su rekli da je on »čovjek molitve«. Ignacije je odmah dodao: »To je umrtvljen čovjek.« Prema tome, spomenuti redovnik je bio čovjek molitve, jer je bio umrtvljen čovjek, jer je bio slobodan. Spomenuti događaj dogodio se 23. veljače 1555., dakle samo dva dana nakon što je p. Nadal izvijestio Ignacija o svojoj misiji u Španjolskoj. Nadal je išao tamo da preda *Ustanove* na eksperimentalnu uporabu španjolskim isusovcima. Oni su oca Nadala zamolili, zapravo prisilili da im dopusti još pola sata molitve više nego što je Ignacije odredio. Kad je to Ignacije čuo, strogo je ukorio oca Nadala što im je to dopustio. P. Luis Gonzales de Camara, bio je prisutan kad je Ignacije ukorio Nadala. Ignacije je tada izrekao i ove riječi koje je zapisao p. Gonzales de Camara: »Lakše je za umrtvljenog čovjeka da u 15 minuta molitve postigne više nego neumrtvljen čovjek u dva sata. Jer zaista umrtvljenom čovjeku je dovoljno 15 minuta da se sjedini s Bogom u molitvi.«¹⁷ Ono što je Ignacije želio time reći jest činjenica, odnosno istina da čovjek može pronaći Boga odmah, kad god zaželi, samo ako ima čisto i slobodno srce, ako je umrtvljen. Ako to nije, onda mu niti dva sata molitve neće biti dovoljno da se susretne s Bogom i da otkrije Njegovu volju.

Prema Ignaciju, ako je čovjek umrtvljen odnosno slobodan, on će moći susresti Boga i u buci apostolske aktivnosti. Jedinstvo ili sjedinjenje s Bogom nije prvenstveno u tihoj i smirenoj molitvi, nije ni u dugim satima probdjevenim pred svetohraništem. Sama naime dužina molitve ne osigurava *ipso facto* sjedinjenje s Bogom. Pokatkad želja za produženom molitvom kao i za nagomilavanjem apostolskih aktivnosti, može biti stvarni bijeg od Boga. Bijeg u molitvu ili u silne aktivnosti kako bismo, poput Jone, pobjegli od Boga koji nas želi mijenjati. Bijeg je to učinjen u dobroj vjeri s podsvjesnom motivacijom da zadovoljim Boga svojom molitvom ili silnim apostolatom da bi on možda odustao od svog zahtjeva da me promijeni. Očito je da onaj koji dugo vrijeme provodi u molitvi, a u biti ne mijenja svoj život, svojom molitvom želi ugušiti ili barem ušutkati onaj glas koji ga poziva na korjenito obraćenje, koji ga izaziva da postane »novo stvorenje u Kristu«. Sjedinjenje s Bogom se događa u srcu koje je slobodno od neuredne afektivne navezanosti na bilo što, bile to stvari ili osobe. Evanđeoski zahtjev za obraćenjem ne može se iscrpiti u kozmetičkom dotjerivanju i uljepšavanju duše pobožnim vježbama, pa ni dugim molitvama. To je sve nužna priprava, ali ne smijemo se zadržati samo na tome. Isus je tu bio kristalno jasan: čovjek se treba ponovno roditi da uđe u Kraljevstvo Božje. Taj Isusov zahtjev Ignacije je ozbiljno shvatio, sam proživio i njega utkao u *Duhovne vježbe i Konstitucije* na korist čitave Družbe i Crkve.

17 Herbert, ALPHONSO, »*The Ignatian Ideal: Finding God in all Things*«, Audiokasete, Centrum Ignatianum Spiritualitatis, Roma.

U svojoj izreci koja kaže: »Ne mjeri se napredak po licu, blagoj ćudi ili ljubavi prema samoći, već po tome, kako tko umije svladavati sama sebe«,¹⁸ Ignacije nam potvrđuje ono isto što je Isus rekao Nikodemu: potrebno se je ponovno roditi, treba pobijediti samoga sebe, odnosno treba se dati pobijediti od Boga. Sve naše lijepe pobožnosti, duge molitve i silne apostolske aktivnosti nemaju velike vrijednosti, ako naše srce ne pripada Bogu. Sve će to vrijeme odnijeti kao što vjetar nosi pljevu na sve četiri strane svijeta. Ono što ostaje jesu naše izgrađene duše, čista i slobodna srca koja ljube Boga. Prema tome, tajna sjedinjenja s Bogom sastoji se u istinskom predanju Bogu u bilo čemu što činim. Otvorenost, čistoća i sloboda srca, a ne dužina molitve, imaju odlučujuću važnost da dođe do istinskoga susreta s Bogom.

Na kraju, završimo ovo razmišljanje s jednim primjerom. Trojica ljudi prolazili su putem kroz jedno selo te promatrali i komentirali ono što ljudi rade. Prolazeći tako pokraj jedne kuće, ugledali su čovjeka kako sjedi u svom dvorištu na travi i odmara se. Prvi od one trojice putnika reče: »Pogledajte ovog lijenčinu: tek je devet sati ujutro, a on se već izvalio na travu da se odmara.« Drugi suputnik na to doda: »Nije on samo lijenčina, nego je i teški pokvarenjak jer sjedi ovdje uz cestu da gleda lijepe ženske i da tako naslađuje svoje oči.« Na kraju se javi i treći suputnik: »Držim da je ovo vrlo vrijedan čovjek, koji je jutros rano ustao, nahranio svoju marvu i obavio već mnoge poslove, pa je s pravom sjeo da se malo odmori.«

Ne treba biti psiholog da se procijeni karakter svakoga od ove trojice naših putnika. Mi ne znamo doista kakav je bio čovjek koji se odmarao u svom dvorištu, ali zasigurno doznajemo nešto o ovoj trojici putnika. Prvi je, čini se, teški lijenčina, drugi je mekoputnik i ženskar, a treći bi mogao biti čovjek radnik i poštenjak. Svi su oni naime na onog nedužnog čovjeka projicirali ono što duboko u sebi nose.

Tražiti, naći i ljubiti Boga u svim stvarima, može samo onaj koji je slobodan, koji ima čisto srce prožeto Božjim mislima. Boga vidjeti i ljubiti u svemu može samo onaj koji već Boga u sebi nosi. Michel Quoist, u samo nekoliko rečenica uspio je vrlo lijepo i jezgrovito reći ono o čemu smo mi sve dosada govorili. On kaže: »Ako mi budemo znali gledati život Božjim očima, vidjet ćemo da ništa nije profano na svijetu, nego da sve sudjeluje u izgradnji Kraljevstva Božjega. Tako, imati vjeru, ne znači samo uzdići oči prema Bogu i njega kontemplirati (promatrati), nego imati vjeru znači također gledati na zemlju Kristovim očima. Ako budemo dopustili Kristu da prožme čitavo naše biće, ako mu dopustimo da pročisti naš pogled, svijet neće biti više za nas zapreka, nego neprestani poziv da radimo za Oca, sve dok, u Kristu, njegovo Kraljevstvo ne bude izgrađeno na zemlji kao što je na nebu.«¹⁹

18 Ignacio de LOYOLA, *Načela jezuita*, Mladost, Beograd 1987., str. 192.

19 Citirano prema: Gilles, CUSSON S.J., *Conducimi su vie d'eternita* – Gli esercizi spirituali nella vita ordinaria, Edizioni Comunita di vita cristiana, Roma, 1980., str. 160.

TO SEEK GOD IN ALL THINGS

(The particularity of Ignatian spirituality)

Mijo NIKIĆ

Summary

The author sets the thesis that the particularity of Ignatian spirituality and prayers is to be found in the words of St. Ignatius, »To seek and find God in all things«. The author seeks to prove this thesis by commenting on quotes by St. Ignatius from his writings, namely, the Constitutions, Letters, Autobiography and the Spiritual Exercises. In the second half of the article the author concentrates on the words »the purity of intent«, which he observes within the light of psychology and the dynamics of the spiritual exercises. The author concludes that with the Grace of God which is received in well completed spiritual exercises a person can free him or herself from complicated addictions and achieve freedom of the heart so as to seek and love God in all things and as such realise contemplation in all activities.